

Sydsvenska Dagbladet

8 april 2004

Recension: HENRIK KARLSSON, docent i musikvetenskap

Bruset från en motorväg upplevs annorlunda än bruset från rinnande vatten

Henrik Karlsson om ljudets landskap (utdrag)

Forskarna har på allvar börjat undersöka ljudmiljön vi lever i. För framtidens arkitekter och stadsplanerare kommer det att vara lika viktigt att utforma det "akustiska rummet" som det visuella.

Kråkmors kraxande upplevs som den ljuvaste musik av hennes ungar, säger man. Hittills har vi bara haft decibelskalan (dB) som redskap för att mäta och beskriva ljud och buller. Den säger bara något om ljudtrycket, alltså styrkan, men ingenting om ljudens kvalitét, nyanser eller betydelser.

Småbarnsföräldrar kan sova när brandkåren tutar förbi med kanske 60 dB men vaknar om bebisen knystar i sömnen med högst 20 dB, som en viskning ungefär. Ställ mikrofonen vid en motorväg i rusningstrafik och banda trafikbruset, gör sedan samma sak vid ett vattenfall och jämför. Brusen har båda en ljudstyrka på ca 70 dB om man står nära. Men de låter väldigt olika på bandet. Inför det ena kan man falla i meditation. Det andra gör en sömnlös, höjer adrenalinnivån, kan orsaka hjärt- kärlsjukdomar och förkorta livet. Är det någon akustisk eller kvalitativ skillnad här, utom att vi vet var ljuden kommer ifrån och vad de står för - alltså en fråga om mental beredskap?

Att bedöma ljudkvalitét handlar nu inte bara om att "smaka av" de ljud man hör och ordna dem i olika skalor som vackert-fult, uttrycksfullt-meningslöst, elektroniskt-akustiskt, klangrikt-klangfattigt och så vidare. Det är betydligt mer mångdimensionellt och komplicerat än så, särskilt när det gäller ljud utomhus. Förgrunds- och bakgrundsljud tolereras olika, är ljuden tillfälliga eller konstanta? Är de främmande eller "naturliga"? Läger vi ens märke till dem, och varför tolererar vi skogens sus men inte fläktens brus - på samma decibelnivå?

De här funderingarna kring ljudlandskapet är föranledda av två nya doktorsavhandlingar om ljuden i staden och dess grönområden. Alla som arbetar med ljud har försökt hitta alternativa verktyg och en terminologi som gör det möjligt att mäta eller åtminstone diskutera ljudkvalitét på ett vederhäftigt sätt. Inte oväntat kommer de första intressanta bidragen från ljudintresserade arkitekter som upptäckt att den miljö som de designar för boende och rekreation ingår i ett mycket större "ljudrum" som man hittills inte brytt sig nämnvärt om. Längre var den urbana ljudmiljön något som "bara blev" när hus, parker och torg byggts färdigt. Bullrade det för mycket fick man sätta upp isolerande plank och extra fönsterrutor. Eller flytta på folk.

Arkitekten Björn Hellström har avsiktligt valt titeln "Noise Design" för att markera att han inte ställer upp på definitionen av buller som "oönskat ljud" eftersom den innebär att man helt enkelt förnekar att också buller har kvalitativa egenskaper och kan brukas på olika

sätt. Utgångspunkten för hans mycket fyndiga och i bästa mening tvärvetenskapliga grepp på forrådet av bullret är dels hans bakgrund som musiker, dels studierna vid institutet Cresson inom arkitektshögskolan i Grenoble. Där har man sedan drygt ett decennium på franskt manér systematiskt undersökt ljudens kvalitéer och dess effekter (effets sonores) och beskrivit dem från akustisk, arkitektonisk, sociologisk, psykologisk, kulturell, filosofisk och musikalisk ståndpunkt. Det kan låta knappologiskt, men ett enskilt ljud kan inte bedömas och hanteras utifrån en enda infallsvinkel - exemplet med kråksången må räcka ?

Hellström förklarar alla begreppen i ett appendix och ger i en bifogad cd-romskiva med konkreta exempel. Stora delar av avhandlingen utgår dessutom från nio inspelade ljudmiljöer i Stockholms innerstad och fältstudier i Klarakvarteren i Stockholm och kompositioner som blandar miljöljud och musik.